

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การดำเนินวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย มีขั้นตอนการดำเนินงาน ประกอบด้วย ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการ ใช้งานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ วิเคราะห์สมรรถนะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ประชุมเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาความต้องการฝึกอบรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และขั้นตอนสุดท้ายหลังจากผู้เข้าอบรมผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรม ข้อค้นพบจากงานวิจัย ผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหา การใช้งานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย พบว่า สภาพปัจจุบันการใช้งานคอมพิวเตอร์ด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ในด้านความเพียงพอของเครื่องคอมพิวเตอร์ต่อการใช้งาน ความเพียงพอของเครื่องพิมพ์ต่อการใช้งาน ความพร้อมของเครื่องคอมพิวเตอร์ต่อการใช้งาน ประสิทธิภาพความเร็วในการประมวลผลของเครื่องคอมพิวเตอร์ในหน่วยงาน รวมทั้งความเป็นระบบในการดำเนินการวางแผนพัฒนาคอมพิวเตอร์ในหน่วยงาน มีค่าในระดับปานกลาง ในด้านสภาพปัจจุบันการใช้งานคอมพิวเตอร์ด้านบุคลากร พบว่า ความเพียงพอของจำนวนบุคลากรต่อการปฏิบัติงานด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีมีจำนวนปานกลาง รวมทั้งการมีบุคลากรที่รับผิดชอบงานทางด้านคอมพิวเตอร์โดยตรง ยังมีน้อยและยังพบว่า บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความต้องการฝึกอบรมทักษะความรู้ความสามารถด้านคอมพิวเตอร์เพิ่มเติมในระดับมาก

ส่วนปัญหาการใช้งานคอมพิวเตอร์ ด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย พบว่า มีปัญหาในระดับปานกลางถึงระดับมาก ปัญหาในระดับมากที่สุดที่พบ ได้แก่ ความจำเป็นในการใช้งานคอมพิวเตอร์ และความคุ้มค่าของการใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์ ส่วนปัญหาการใช้งานคอมพิวเตอร์ในด้านบุคลากร พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาในระดับปานกลางถึง

ระดับมาก ข้อที่เป็นปัญหาในระดับมากของการใช้งานคอมพิวเตอร์คือ ความเป็นระบบในการดำเนินงานการวางแผนพัฒนาคอมพิวเตอร์ในหน่วยงาน

5.1.2 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย พบว่า สมรรถนะที่เป็นจริงด้านความรู้เกี่ยวกับหลักการคอมพิวเตอร์และความรู้เกี่ยวกับซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์ วิธีการใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์ สื่อสำหรับบันทึกข้อมูล ระบบการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ ส่วนประกอบของเครื่องคอมพิวเตอร์ การทำงานในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การบำรุงรักษาเครื่องคอมพิวเตอร์ การประมวลผลแฟ้มข้อมูล การจัดระบบฐานข้อมูล การติดตั้งและการประกอบอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ส่วนสมรรถนะที่เป็นจริงด้านทักษะความสามารถ ความชำนาญในการใช้งานซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ โปรแกรมพิมพ์เอกสาร การใช้งานอินเทอร์เน็ตสืบค้นข้อมูล โปรแกรมนำเสนองาน การใช้งานอีเมลล์รับส่งจดหมาย โปรแกรมคำนวณตัวเลข/งานด้านบัญชี ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โปรแกรมทำงานด้านฐานข้อมูล/งานทะเบียน การซ่อมบำรุงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ โปรแกรมตกแต่งภาพกราฟิก และการพัฒนาเว็บไซต์ และบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย มีความต้องการหลักสูตรฝึกอบรม การพัฒนาเว็บไซต์ ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ การโปรแกรมนำเสนองาน

ส่วนผลการวิเคราะห์สมรรถนะที่เป็นจริงด้านกิจนิสัยที่ดีในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งมีทั้งหมด 8 ด้าน พบว่า บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย มีสมรรถนะที่เป็นจริงด้านกิจนิสัยที่ดีในการประกอบวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านจริยธรรม ด้านความร่วมมือร่วมใจ ด้านการบริการที่ดี ด้านความยืดหยุ่นผ่อนปรน ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านความถูกต้องของงาน ด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ และด้านการคิดวิเคราะห์

5.1.3 ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาความต้องการฝึกอบรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย พบว่า หลักสูตรที่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสนใจต้องการฝึกอบรม ได้แก่ การใช้งานโปรแกรมพิมพ์เอกสาร การใช้งานโปรแกรมนำเสนองาน การใช้งานโปรแกรมคำนวณตัวเลข การใช้งานโปรแกรมฐานข้อมูล การใช้งานเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การสืบค้นข้อมูล การซ่อมบำรุงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และการพัฒนาเว็บไซต์ ใช้จำนวนวันในการฝึกอบรมทั้งสิ้น 18 วัน (108 ชั่วโมง)

5.1.4 ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น ใช้การวัดผลผู้เข้าอบรม โดยวัดผลจากความรู้ก่อนฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ 48.40 ความรู้หลังฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ 79.80 ซึ่งพบว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น อยู่ในเกณฑ์ดี สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

5.1.5 ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรม ที่มีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น พบว่า ผู้เข้าฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรการฝึกอบรมทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ค้นพบที่สมควรมานำอภิปราย มีดังนี้

5.2.1 สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้งานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย จากผลการวิจัยพบว่า บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลยส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์การทำงานอยู่ระหว่าง 1 – 3 ปี มีความคิดเห็นว่า คอมพิวเตอร์มีความจำเป็นต่อการใช้งานในหน่วยงานมากและคุ้มค่าต่อการนำมาใช้งาน แต่มีปัญหาเกี่ยวกับจำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่องพิมพ์ รวมทั้งประสิทธิภาพของเครื่องคอมพิวเตอร์ และความเป็นระบบในการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคอมพิวเตอร์ในหน่วยงาน ที่มีในระดับปานกลางเท่านั้น นอกจากนี้ในหน่วยงานยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านคอมพิวเตอร์ และขาดบุคลากรที่รับผิดชอบงานทางด้านคอมพิวเตอร์โดยตรง ซึ่งบุคลากรสามารถนำคอมพิวเตอร์ไปประยุกต์ใช้งานในหน่วยงานของตนได้ในระดับปานกลางเท่านั้น และนอกจากนี้ยังพบว่าบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความต้องการฝึกอบรมทักษะความรู้ความสามารถทางด้านคอมพิวเตอร์เพิ่มเติมในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสง่า (2541) ที่พบว่า ควรกำหนดให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านสารสนเทศและคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการกำหนดนโยบายและงบประมาณที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศของหน่วยงาน

5.2.2 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย จากงานวิจัยพบว่า บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย มีสมรรถนะที่เป็นจริงด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถความชำนาญด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเว็บไซต์และการตกแต่งภาพกราฟิก ซึ่งพบว่าบุคลากรมีความรู้ ทักษะความสามารถความชำนาญระดับน้อย และจากงานวิจัยพบว่า บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความต้องการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาเว็บไซต์เป็นลำดับแรก ส่วนลำดับสุดท้ายของความต้องการหลักสูตรฝึกอบรม คือ การใช้งาน

โปรแกรมพิมพ์เอกสาร จากผลวิจัยแสดงให้เห็นว่า บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในหน่วยงานของตนในระดับมาก แต่บุคลากรยังขาดความรู้ ทักษะ ความสามารถความชำนาญด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติม สอดคล้องกับการศึกษาข้อมูลของสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2550) ที่พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการจัดทำแผนแม่บทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศโดยการฝึกอบรมในหลาย ๆ ระดับและหลายหลักสูตร

ส่วนผลการวิเคราะห์สมรรถนะที่เป็นจริงด้านกิจนิสัยที่ดีในการประกอบวิชาชีพ ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย ซึ่งประกอบไปด้วย 8 ด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี ด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ ด้านจริยธรรม ด้านความร่วมมือร่วมใจ ด้านการคิดวิเคราะห์ ด้านความถูกต้องของงาน และด้านความยืดหยุ่นผ่อนปรน จากผลการวิจัยพบว่า บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย มีกิจนิสัยที่ดีในการประกอบวิชาชีพในระดับมากทุกรายข้อ ยกเว้น ด้านการคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีกิจนิสัยที่ดีในการประกอบวิชาชีพอยู่ระดับปานกลาง โดยรายข้อที่มีกิจนิสัยที่ดีในการประกอบวิชาชีพที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต สอดคล้องกับงานวิจัยของเทพนรินทร์และคณะ (2548) ที่พบว่า ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานมีความคิดเห็นตรงกันด้านจริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงศักดิ์ (2539) ที่พบว่าสมรรถนะด้านกิจนิสัยของพนักงานคอมพิวเตอร์ที่ต้องการมากที่สุดคือ ด้านความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และงานอาชีพ

5.2.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาความต้องการหลักสูตรฝึกอบรมด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย พบว่า บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความต้องการฝึกอบรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ในด้านการใช้งานโปรแกรมพิมพ์เอกสาร การใช้งานโปรแกรมนำเสนองาน การใช้งานโปรแกรมคำนวณตัวเลข การใช้งานโปรแกรมฐานข้อมูล การใช้งานเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การสืบค้นข้อมูล การซ่อมบำรุงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และการพัฒนาเว็บไซต์ สอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลสมรรถนะที่เป็นจริงด้านความรู้และทักษะความชำนาญในการใช้ซอฟต์แวร์ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย ที่มีสมรรถนะความเป็นจริงด้านความรู้และทักษะความชำนาญในการใช้ซอฟต์แวร์ อยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 4-10 ถึง 4-11) จากการประชุมพบว่า ผู้เข้าประชุมมีความต้องการฝึกอบรมทุกหลักสูตรเนื่องจาก คิดว่าในองค์กรของตนเองจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะความสามารถและความชำนาญในด้านการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ สอดคล้องกับสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ (2550: 1-1) ที่พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจัดทำแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อวางแนวทางการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การบริหารงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

5.2.4 ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่พัฒนาขึ้นพบว่าประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในเกณฑ์ดี สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งขึ้น และผลวิจัยพบว่า ผู้เข้าฝึกอบรม มีความรู้ก่อนฝึกอบรมในระดับน้อย และหลังจากผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้หลังฝึกอบรมเพิ่มขึ้นในระดับมาก แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่า การฝึกอบรมช่วยเพิ่มความรู้ ทักษะความสามารถให้กับบุคลากร สอดคล้องกับแนวคิดของ นิรันดร์ (2544: 8 – 9) ที่กล่าวถึง การฝึกอบรมจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานได้ดียิ่งขึ้น และหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ดี จะส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจภา (2546) ประสาน (2548) และพิสิฐ (2549)

5.2.5 ความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรม ที่มีต่อหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะมาจากหลายสาเหตุดังนี้ หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นตอบสนองความต้องการของบุคลากรที่เข้าฝึกอบรม หลักสูตรสามารถนำไปใช้ในหน่วยงานได้จริง และนอกจากนี้ หลักสูตรฝึกอบรมได้มีกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ ทักษะ ความสามารถและความชำนาญในการใช้งานซอฟต์แวร์มากขึ้น ส่งผลให้บรรลุตามเป้าหมายของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่วางไว้ สอดคล้องกับประภาเพ็ญและสวิง (อ้างถึงในนิรันดร์, 2540: 33-34) เลี้ยวณรงค์ (อ้างถึงใน ขงยุทธ, 2551: 36-37) และ Mehmet S. (2010) ที่พบว่า ถ้ามีการออกแบบกระบวนการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ จะทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้และทักษะความชำนาญ สามารถนำความรู้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้งาน มีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมในระดับสูง และมีแนวคิดด้านบวกต่อหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

5.3.1.1 หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดทำแผนพัฒนาระบบสารสนเทศภายในองค์กร และสนับสนุนให้บุคลากรในองค์กรของตนได้รับการฝึกอบรมด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และส่งเสริมให้บุคลากรมีการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในองค์กรและจัดสรรงบประมาณในการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

5.3.1.2 หลักสูตรการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น สามารถนำหลักสูตรฝึกอบรมไปปรับใช้ฝึกอบรมบุคลากรในหน่วยงานอื่น ๆ ได้ เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพขององค์กรในด้านการพัฒนาเว็บไซต์

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำหลักสูตรไปใช้

5.3.2.1 เนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น เป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการระดมความคิดเห็นของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย ซึ่งจากปัญหาที่พบหลังจากผู้เข้าฝึกอบรมกลับไปทำงานในองค์กรของตน ผู้เข้าฝึกอบรมต้องใช้เวลาฝึกปฏิบัติและทบทวนเนื้อหาการฝึกอบรมเป็นประจำ

5.3.2.2 หัวหน้าหน่วยงาน ควรมีการประเมินผลผู้ที่ผ่านการฝึกอบรม และมอบหมายงานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการฝึกอบรมให้ผู้ผ่านการฝึกอบรมรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดทักษะความรู้ความชำนาญในเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมยิ่งขึ้นต่อไป

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.3.1 ควรมีการทำวิจัยต่อเนื่อง ในการพัฒนาหลักสูตรอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศให้ตรงกับความต้องการในสายงานของบุคลากรผู้รับผิดชอบงานในหน้าที่นั้น ๆ โดยตรง เช่น หลักสูตรการฝึกอบรมด้านการทำแผนที่ภาษีหรืองานด้านการบริหารงานบุคคล เป็นต้น

5.3.3.2 ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับหน่วยงานองค์กรอื่น ๆ ที่มีความต้องการพัฒนาสมรรถนะทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น องค์กรทางด้านการศึกษา หรือองค์กรธุรกิจชุมชน เป็นต้น

5.3.3.3 ควรมีการทำวิจัยเพื่อติดตามบุคคลที่ผ่านการฝึกอบรม และขยายผลบุคคลที่ผ่านการฝึกอบรม ให้มีความรู้ความสามารถพัฒนาเป็นวิทยากรประจำหน่วยงานของตนได้